

Марушка Вікторія Ярославівна, бакалавр спеціальності
«Практична психологія», Мукачівський державний університет
Науковий керівник – канд. психол. наук, доцент Марценюк М. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Для вирішення завдання формування творчого, інтелектуального потенціалу суспільства та його майбутньої еліти необхідно здійснювати раннє виявлення, навчання та виховання здібних, обдарованих дітей. Реалізація творчого потенціалу обдарованих громадян має не лише суспільне, але й особистісне значення, оскільки таким чином суб'єкту обдарованості забезпечується можливість самоактуалізуватися. З'ясовано, що проблема дитячої обдарованості у вітчизняній психології останнім часом викликає особливий інтерес. Проведено фундаментальні дослідження з проблем загальних і спеціальних здібностей (Б. Ананьєв, В. Крутецький, М. Лейтес, В. М'ясищев, К. Платонов, В. Дружинін, О. Кульчицька, Ю. Гільбух), психології творчості (Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, В. Моляко, О. Матюшкін, В. Роменець), психології та психофізіології індивідуальних відмінностей (Г. Костюк, Б. Теплов, В. Мерлін, О. Голубєва). Є дослідження, присвячені вивченню обдарованості в різних вікових категоріях, зокрема у дошкільному та молодшому шкільному віці (В. Давидов, Д. Ельконін, В. Моляко, О. Кульчицька, Н. Подьякова)

Г. Костюк розглядав обдарованість як здатність людини до розвитку її здібностей, як характеристику індивіда, що позитивно виділяється задатками. Він вважав показниками хороших задатків ранній прояв здібностей, швидкий темп їх розвитку, помітний прогрес при невеликій кількості вправ і малосприятливих умовах життя, прояви самостійності та творчості у діяльності. С. Рубінштейн вважав, що здібності людини – це внутрішні умови її розвитку, які, як й інші внутрішні умови, формуються під впливом зовнішніх у процесі взаємодії людини із зовнішнім світом. Розвиток здібностей, на його думку, здійснюється по спіралі: реалізація можливості, що виявляє здібність одного рівня, відкриває нові можливості для подальшого розвитку здібностей більш високого рівня. Обдарованість людини визначається діапазоном нових можливостей, які відкриваються. Особливо високий рівень обдарованості визначається поняттями «талант» і «геній» [2].

Необхідно зазначити, що в літературі часто поняття «талант» і «обдарованість» вживаються як синоніми. З приводу цього Ю. Гільбух писав: «..при спільному вживанні терміни «обдарований» і «талановитий» виступають як рід і вид. Будь-яка талановита дитина (людина) є разом з тим обдарованою, але не кожна обдарована людина може бути названа талановитою. Деяким обдарованим дітям необхідно досягнути рівня талановитості, і не всім, на жаль, це вдається» [3].

У цілому обдарованість можна розуміти як систему, що містить такі компоненти:

- біофізіологічні та анатомо-фізіологічні задатки;
- сенсорно-перцептивні блоки, що характеризуються підвищеною чутливістю;
- інтелектуальні та мисленнєві можливості, що дозволяють оцінювати нові ситуації, розв'язувати нові проблеми;
- емоційно-вольові структури, що зумовлюють тривалі домінантні орієнтації та їх штучне підтримання;
- високий рівень продукування нових образів; фантазія; уява тощо [4].

Обдарованість як індивідуальна особливість формується, очевидно, при народженні дитини і закладена у більш високому рівні розвитку тієї чи іншої біопсихічної особливості. Під обдарованістю дитини розуміють більш високий рівень її досягнень у будь-якій діяльності у порівнянні з досягненнями інших дітей цього ж віку ; більш високу, ніж у її ровесників, при інших рівних умовах, сприйнятливості до учіння і більш виражені творчі прояви ; доволі стійкі особливості саме індивідуальних проявів неабиякого інтелекту, що з віком зростає [1].

Багатьох талановитих людей в дитинстві та юності вважали далеко не обдарованими. Так, про Ч. Дарвіна в дитинстві розповідали кумедні історії, як про нетямущого хлопця. Творець періодичної системи Д. Менделєєв декілька разів складав вступні іспити до університету, і кожного разу «провальювався» на хімії. Г.Гегелю у свідоцтві про закінчення університету написали, що він молодий чоловік з тверезими судженнями, який не відзначається красномовністю і в філософії ніяк себе не виявив.

Продукт обдарованості – показник її рівня та специфіки, оскільки залежно від того, що виконує дитина чи дорослий можна визначити спрямованість обдарованості, а оригінальність, новизна і нестандартність продукту є свідченням рівня обдарованості [5].

Часто виділяють загальну та спеціальну обдарованість. Л. Рубінштейн, наприклад, під загальною обдарованістю розуміє рівень загальних здібностей, які виявляються як здібність до навчання; під спеціальною обдарованістю – рівень спеціальних здібностей: технічних, музичних та інших, які потрібні для виконання такої специфічної діяльності на підвищеному рівні [2].

В. Юркевич виокремлює наступні види обдарованості: художня, розумова (інтелектуальна), обдарованість у сфері соціальних стосунків (лідерство), психомоторна (наприклад, у спорті), творча – висока здібність до створення нових ідей. Дослідниця зазначає, що види здібностей і обдарованості мають спільну основу – загальні здібності чи, відповідно, загальну обдарованість. Ці загальні здібності і загальна обдарованість визначають рівень чи своєрідність будь-якої розумової діяльності, і тому їх часто називають розумовими здібностями і розумовою обдарованістю [5].

Для обдарованих дітей типовою є рання потреба вдосконалення, досягнення вищого рівня в чомусь (перфекціонізм), наполегливість та високий енергетичний рівень. Вони критично ставляться до себе та оточуючих, мають загострене почуття справедливості та гумору, люблять розмірковувати на моральні та філософські теми. Такі діти схильні монополізувати увагу дорослих невичерпною допитливістю, а з ровесниками не завжди спілкуються, особливо з тими, хто інтелектуально малорозвинений і не має ніяких інтересів. З боку ж ровесників може бути неоднозначне ставлення: в одних захоплення, повага та бажання наслідувати, в інших – заздрість і пов'язані з цим почуття. Часто батьки і вчителі не до кінця розуміють обдаровану дитину або не мають достатньої психолого - педагогічної підготовки для максимальної ефективності взаємодії. Тому нерідко у таких дітей виникає нонконформізм, виявляється агресія, незадоволення школою, формується неадекватна «Я-концепція».

Таким чином можна зробити висновок про перспективи дослідження розуміння батьками та вчителями феномену дитячої обдарованості та особистості обдарованих дітей, а також є актуальною робота над формуванням цілісної концепції виховання та навчання обдарованих дітей.

Література

1. Гильбух Ю. З. Умственно одаренный ребенок / Ю. З. Гильбух. – К. : Укрвузполіграф, 1992. – 84 с.
2. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.
3. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н. С. Лейтеса. – М. : Академия, 1996. – 416 с.
4. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2 т. / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
5. Юнг К. Феномен одаренности // Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. – М. : ЧеРо, 2000. – С. 294–303.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>